

Eerste geslaagde broedgeval van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Nederland

R.C.L. Versteeg en P.J. Voskamp

Hoewel Zwarte Wouwen *Milvus migrans* slechts c. 50 km over de grens in Duitsland broeden, is het voorkomen in Nederland toch iets bijzonders. In dit artikel wordt het eerste succesvolle broedgeval voor Nederland beschreven.

De waarnemingen

De eerste melding van twee Zwarte Wouwen in 1996, op 12 mei boven de recreatieplas Bussloo (km-hok 203-468), zorgde voor minder opwinding dan op grond van het uiteindelijke resultaat gerechtvaardigd mocht heten. Rond half mei meldden jagers aan de beheerder van de recreatieplas dat ze een "Buizerd" van een nest hadden zien vliegen. Enkele dagen later zag de beheerder op die plek twee roofvogels die hij aan de hand van een vogelboek determineerde als Zwarte Wouwen. Eind mei werden wederom twee exemplaren op dezelfde plek waargenomen. In de loop van juni werd door vele waarnemers geregeld een Zwarte Wouw rond Bussloo en de aangrenzende vuilnisbelt gezien. Eén waarneming had betrekking op een vogel met een ontbrekende staartpen in de IJsselwaterwaarden nabij Deventer op 6.5 km afstand van het nest. Deze vogel werd in juli en augustus meerdere malen gemeld en bleek een binding met Bussloo te hebben (waarschijnlijk het mannetje). Ook in juli bleven er waarnemingen van Zwarte Wouwen binnenkomen, waaronder driemaal uit de IJsselwaterwaarden (op 5, 5.5 en 6 km afstand van het nest) en viermaal rond Bussloo. Hierbij ging het telkens om één exemplaar, met uitzondering van twee vogels op 7 juli op 1.5 km ten oosten van Wilp in de uiterwaarden van de IJssel en twee exemplaren rond Bussloo op 23 juli. De beheerder van de recreatieplas meldde een van het nest afvliegende Zwarte Wouw op 25 juli, maar wilde de locatie van het nest niet doorgeven.

Het nest

Op 4 augustus vlogen er hoog boven Bussloo twee Zwarte Wouwen, met mogelijk een derde boven de vuilnisbelt. Dit was voldoende aanleiding om op 5 augustus nogmaals te gaan zoeken. Vrijwel onmiddellijk werd het nest gevonden. Het lag in een groepje 20-jarige populieren van c. 2 ha, met aan weerszijden lager broekbos. Dit bosje maakt deel uit van een gevarieerde beplanting van overwegend loofbomen en struikgewas, afgewisseld met open grasvelden (zonweiden), parkeerplaatsen en fiets-, wandel- en ruiterpaden. Het nest zat op 16 m hoogte in een splitsing van de hoofdstam, ongeveer 8 m onder de top. Op die plek staan de bomen in los verband (15-20 m uit elkaar). Het nest was óf een nieuwbouw óf had een verlaten kraaiennest als basis. De inhoud van het nest werd op 6 augustus gecontroleerd. De grootte beliep 80 x 60 cm. De nestkom

was rijkelijk bekleed met stukken plastic, aluminiumfolie en lompen (waaronder een bloederig stuk verband). Verder was het nest bezaaid met stinkende resten van aangedragen voedsel: resten van Brasem *Abramis brama*, Snoek *Esox lucius*, Bruine Rat *Rattus norvegicus*, Haas *Lepus europaeus*, Konijn *Oryctolagus cuniculus*, nestjonge Roeken *Corvus frugilegus*, Meerkoet *Fulica atra*, Wilde Eend *Anas platyrhynchos*, Kokmeeuw *Larus ridibundus*, Kievit *Vanellus vanellus* en Tamme Duif *Columba livia*. Daarnaast lagen er resten uit menselijk afval, zoals soepbot en spare-ribs. Op de zijtakken ter hoogte van het nest waren nog sporen zichtbaar van urinezuur, vermoedelijk afkomstig van het jong ten tijde van zijn verblijf op het nest.

Foto. Overzicht nestplaats te Bussloo, eind augustus 1996. De boom links op de voorgrond is de nestboom (R. Versteeg).

Gedrag rond het nest

Tijdens het nestbezoek op 5 augustus cirkelden twee Zwarte Wouwen hoog boven het nest. Beide vogels kwamen direct laag boven de waarnemer vliegen toen deze onder de nestboom ging staan. Eén van deze vogels miste een staartpen. Na enkele minuten voegde zich een derde exemplaar bij het tweetal. Deze vogel viel op door zijn gave verenkleed, de lichte romp en kop (eenkleurig beige) en de lichtere ondervleugel (met een duidelijke, lichte zoom aan de arpendekveren op de onderzijde). De staart was nauwelijks gevorkt (zie foto's). Er werd geen geluid gehoord. Tijdens de nestcontrole

op 6 augustus verschenen binnen 10 minuten twee exemplaren boven het nest. Ook nu voerden de vogels schijnaanvallen en duikvluchten uit en verscheen de juveniele vogel ten tonele. Na enige tijd gingen ze wat hoger en verder weg vliegen. Het vrouwtje miste een armpen.

In de daaropvolgende dagen werden de vrouwen geregeld waargenomen. Het jong lag op 7 augustus rond zonsopgang op het nest, mogelijk een aanwijzing dat het nest nog steeds als overnachtingsplek dienst deed. Op 14 augustus verbleef het drietal op de vuilnisbelt, waarbij de juveniel bedelend achter de adulte vogels aanvloog. Het mannetje pikte iets van de belt op en bracht dit naar het nest; het jong vloog er achteraan en landde op het nest. Op 16 augustus werden de adulte vogels voor het laatst gezien, zowel het mannetje met ontbrekende staartpen als het vrouwtje dat voedsel aan het jong presenteerde boven de nestboom. De laatste waarnemingen werden op 28 augustus (vuilnisbelt) en 3 september verricht (idem), beide malen van een juveniele vogel.

Foto: Inhoud nest Zwarte Wouw, Bussloo, 6-8-1996 (R. Versteeg en P. Voskamp)

Discussie

De Zwarte Wouw heeft een gigantisch verspreidingsgebied, dat de gematigde, subtropische en tropische gebieden van Eurazië, Australië en Afrika omvat. Alleen al voor Europa (inclusief de Baltische Staten, Rusland, Wit-Rusland, Oekraïne en Moldavië) komt de meeste recente schatting (1970-90) op 75.000-100.000 paren uit. Het bolwerk ligt in Rusland (50.000-70.000), Duitsland (5000-7000), Frankrijk (5800-8000) en Spanje (9000) (Viñuela & Sunyer 1994). Halverwege de 20ste eeuw leek de soort zich in noordelijke en westelijke richting uit te breiden, o.a. in Estland (5 paar in jaren dertig, >20-30 paren in jaren veertig en vijftig, rond 10 paar in 1960-70 en 5 paar in jaren tachtig; Leibak *et al.* 1994) en in Finland (tegenwoordig 5-10 paar, vermoedelijk talrijker rond 1950; Pöyhönen 1995). In Nedersaksen vond een areaaluitbreiding met 700 km² plaats in 1950-80 (80 km in noordwestelijke richting), gevolgd door een afname in de jaren zeventig en tachtig (Zang 1981, Zang *et al.* 1989). In 1970-90 nam de soort nog wel ten zuiden van Nederland toe: steeds vaker broedgevallen in België (o.a. Guerriat & Ittelet 1982, Reygaert & Van Der Krieken 1989, Claeys & Devos 1990), waarschijnlijk dito in Luxemburg (Peltzer 1983) en een sterke uitbreiding in Oost-Frankrijk en langs de Atlantische kust (Doumeret 1994). Tot nu toe was er in Nederland slechts één gedocumenteerd geval bekend van een

broedpoging, en wel in De Wieden in NW-Overijssel in 1984 (Veldkamp 1985). Deze poging mislukte in de eifase. In de jaren tachtig werden verder meerdere malen overzomerende vogels in waterrijke gebieden aangetroffen, zonder dat een broedgeval kon worden aangetoond (Bijlsma 1993). In 1994 (Zekhuis, ongepubliceerd) en 1995 werden in het broedseizoen Zwarte Wouwen waargenomen rondom aalscholverkolonies in het IJsseldal (Bakker *et al.* 1996). In 1995 werd daar, vermoedelijk gepaard, overzomerd (P.J. Voskamp, ongepubliceerd). In het licht van deze waarnemingen, en de trend ten zuiden van Nederland, is een vestiging als broedvogel niet zo vreemd meer.

De nestomgeving van de Bussloo-Zwarte Wouw kan als kenmerkend voor de soort worden aangemerkt: een recreatieplas op 200 m, een vuilstort op *c.* 600 m en een roekenkolonie op 750 m afstand van het nest. Verder viel op dat allerlei menselijke activiteiten op korte afstand van het nest plaatsvonden, zoals de toegangsweg tot het recreatieterrein op 25 m, aan twee zijden een fietspad op resp. 75 en 100 m, een drukke zonweide en strandje op <150 m en een zeer drukke snelweg op 200 m afstand van het nest. Het is aannemelijk dat al deze habitats tezamen voor een groot aanbod van aas, afval en verkeersslachtoffers zorgden. Gezien de prooiresten op het nest werd daar veelvuldig gebruik van gemaakt. Tweemaal werd gezien dat een Zwarte Wouw in de uiterwaarden van de IJssel een vermoedelijke hazenpoot vond. Overigens is niet zeker dat de vogels uitsluitend dit soort voedsel nuttigden, omdat prooiresten op het nest (zeker in de late jongenfase) een uitermate vertekend beeld opleveren van de prooikeus.

Hoewel Zwarte Wouwen als redelijk verstoringsgevoelig te boek staan, presteerde ons paartje het om een jong groot te brengen op korte afstand van een drukbezocht recreatiestrand (zie foto). Wat dat betreft was het een geluk dat de zomer pas laat aantrekkelijk werd voor zoonaanbidders. Het veelvuldige gebruik van aas maakt de soort echter gevoelig voor moedwillige vergiftiging, zoals elders in Nederland ook al werd geconstateerd bij de Rode Wouw *Milvus milvus* (Bijlsma 1993). Het valt te bezien of Zwarte Wouwen succesvoller zullen zijn bij een eventuele kolonisatie van Nederland dan Rode Wouwen.

Dank

De volgende waarnemers verstrekten informatie: A. Bakker, C. ter Horst, H. Jansman, G. de Jong, H. Klein Koerkamp, R. Lagerweij, E. Ruessink, S. van Rijn, A. Swets, P. de Vries, H. Vlottes, H. Weenink, J. Wierda, A. Winkleman en A. v.d. Wulp.

Summary: First successful breeding case of Black Kite *Milvus migrans* in The Netherlands
After a failed breeding attempt in 1985 in De Wieden (Veldkamp 1985), a successful nest of Black Kites was located 2.5 km south of Twello (51°14'N, 6°07'E) in The Netherlands in 1996. Unfortunately, the nest was found after fledging. A single fledgling was seen from 5 August onwards, already perfectly capable of flying but still being fed on the nest. The nest was situated at a height of 16 m in a poplar of 24 m high. The nesting tree was part of a small (2 ha) woodlot in a recreation park with a swimming lake and many paths for biking, horse riding and walking. In early August, the nesting tree was apparently still being used as a roost by the fledgling. Both adult kites

Foto: Juvenile Zwarte Wouw boven nestplaats te Bussloo, 5-9-1996 (R. Versteeg)

Foto: Mannetje Zwarte Wouw met gat in staart wordt bedelend achtervolgd door het jong, vuilnisbelt VAR, 16 (?) augustus 1996 (A. Winkelman).

foraged on a rubbish dump (600 m from the nest), probably on traffic casualties along a highway (within 200 m from the nest), at a nearby (750 m) rookery and in the forelands of the river IJssel (5-6 km from the nest). After fledging, the following food remains were found on the nest: bream *Abramus brama*, pike *Esox lucius*, brown rat *Rattus norvegicus*, hare *Lepus europaeus*, rabbit *Oryctolagus cuniculus*, nestling rooks *Corvus frugilegus*, coot *Fulica atra*, lapwing *Vanellus vanellus*, black-headed gull *Larus ridibundus* en racing pigeon *Columba livia*. Human waste on the nest included spare-ribs and soup bone, rags, plastic and tin foil.

Adult Black Kites remained in the vicinity of the nest through 16 August; up till then, the fledgling was still being fed. The last observations of a juvenile Black Kite were on 28 August and 3 September, both times on the rubbish dump.

Literatuur

- Bakker A.A.H., Ruessink E. & Voskamp P.J. 1996. Roofvogelonderzoek in Salland in 1995. De IJsvogel 1996(2): in druk.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Claeys G.G. & Devos K. 1990. Eén zeker en één vermoedelijk broedgeval van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in West-Vlaanderen. Oriolus 56: 141-149.
- Doumeret A. 1994. Milan noir *Milvus migrans*. In: Yeatman-Berthelot D. & Jarry G. (eds.), Nouvel Atlas des Oiseaux Nicheurs de France 1985-1989, pp. 160-163. Société Ornithologique de France, Paris.
- Guerriat H. & Ittelet M. 1982. Aperçu sur le statut du Milan noir (*Milvus migrans*) en Belgique. Aves 19: 183-191.
- Leibak E., Lilleleht V. & Veromann H. (eds.) 1994. Birds of Estonia. Status, distribution and numbers. Estonian Academy Publishers, Tallinn.
- Peltzer R. 1983. Zur Verbreitung des Schwarzmilans (*Milvus migrans*) in Luxemburg. Regulus 63 224-228.
- Pöyhönen M. 1995. (Occurrence and breeding of the Black Kite in Finland.) Linnut 30(6): 20-24.
- Reygaert M. & Van Der Krieken B. 1989. Zwarte Wouw *Milvus migrans*. In: Vogels in Vlaanderen, p. 116. Vlaamse avifauna commissie, Bornem.
- Veldkamp R. 1985. Broedgeval van Zwarte Wouw *Milvus migrans* in NW-Overijssel. Limosa 58 122-123, 183.
- Viñuela J. & Sunyer C. 1994. Black Kite *Milvus migrans*. In: Tucker G.M. & Heath M.F. (eds.), Birds in Europe: their conservation status, pp. 148-149. BirdLife International, Cambridge.
- Zang H. 1981. Die Ausbreitung des Schwarzmilans (*Milvus migrans*) im südlichen Niedersachsen Vogelkdl. Ber. Niedersachsens 13: 53-58.
- Zang H., Heckenroth H. & Knolle F. 1989. Die Vögel Niedersachsens - Greifvögel. Naturschutz Landschaftspf. Niedersachs. B, H. 2.3.

